

Libor Pavera¹

Vysoká škola ekonomická v Praze

ORCID ID: 0000-0001-6916-8483

e-mail: l.pavera@seznam.cz

Drahomír Šajtar jako zakladatel a spolupracovník časopisů v českém Slezsku

**Drahomír Šajtar jako założyciel
i współpracownik czasopism na Śląsku czeskim**

ABSTRAKT

Autor zajmuje się osobowością Drahomíra Šajtara, zwłaszcza jego stosunkiem do czasopism. Omawia głównie czasopismo *Číslo*, które Šajtar założył po drugiej wojnie światowej. Pismo miało przybliżyć twórczość młodych pisarzy z czeskiego Śląska oraz przekłady literatury i sztuki. Niestety, ukazał się tylko jeden numer czasopisma. Później Šajtar współpracował z innymi czasopismami na czeskim Śląsku (*Slezský sborník*, *Radostná země*, *Červený květ* itp.). W latach 90. założył czasopismo *Alternativa*, które po kilka latach musiało zostać zamknięte z powodu braku funduszy.

SŁOWA KLUCZOWE: Drahomír Šajtar, czasopisma, założyciel, krytyka literacka, historia literatury na czeskim Śląsku

Nepochybně vlivem politického, společenského i kulturního dění v historickém vývoji se dnešní české Slezsko opožďovalo za vývojem ostatních zemí habsburského soustátí. Proces národního obrození, chápaný v odborné literatuře už tradičně za proces emancipace celého spektra společnosti, neprobíhal na území Slezska od přelomu 18. století a v první polovině 19. století analogicky jako v ostatních českých zemích, ale se zpožděním, časovým posunem, čítajícím nejméně několik desetiletí. Jinak vypadala situace rovněž v jazykově polské a německé oblasti. Například v české části Slezska je za vyvrcholení národněobrozenského procesu považováno až vystoupení básníka Petra Bezruče na samém sklonku 19. století (tzv. jádro své sbírky píše v letech 1899 až 1900), který v jedinečné básnické sbírce *Slezské písně* obnažil problémy česky mluvícího slezského obyvatelstva s jeho

¹ Data złożenia tekstu do Redakcji „MiS”: 18.11.2020 r.; data zatwierdzenia tekstu do druku: 4.12.2020 r.

mikro- i makrosvětem, v němž se pohybovalo: ukrutnou bídu, nedostatek potravin, vykořisťování, národnostní a etnické problémy a půtky apod. Přitom básník dokázal být v souladu s požadavky modernistického umění (symbolismus, impresionismus apod.) a mluvit k současnému čtenářskému publiku i kritické obci.

Zatímco při národněobrozenském procesu v českých zemích hrály výraznou úlohu časopisy, v české části Slezska časopisy – vědecké i společenské – dlouho scházely; jde nám tu o časopisy, které se speciálně vyslovovaly k danému regionu a napomáhaly národnostnímu uvědomování, tj. nebyly jen vlastivědným paběrkováním. Situaci se nepodařilo zlepšit ani ve 20. století. V porovnání s počtem periodik vznikajících v Čechách a na Moravě jich v české části Slezska vznikalo poskovnu.

Literární historik a kritik Drahomír Šajtar (1922 – 2009), výrazná osobnost spjatá se Slezskem a jeho kulturou, literaturou a uměním, si nedobré situace v časopisectví byl dobře vědom. Během svého života ve druhé polovině 20. století se proto pokoušel několikrát situaci napravit. Právě zakládáním nových časopisů soustředěných ke Slezsku – k jeho historii, společenskému dění, kultuře, literatuře i jednotlivým druhům umění, případně svou spoluprací s časopisy již existujícími, renomovanými a zavedenými.

Drahomír Šajtar a Slezsko

Na začátku je potřeba stručně nastínit, jaký měl Šajtar vztah ke Slezsku, k některým místům ve slezském regionu a ke slezským tradicím. Narodil se 17. 6. 1922 v Záblatí u Bohumína do rodiny stolaře Josefa a Emilie Šajtarových; matka pocházela ze starého rychvaldského rodu, otec z rodiny vzdáleně spřízněné s hudebním skladatelem Leošem Janáčkem. Oba rodiče měli rádi divadlo a literaturu, proto jak Drahomír, tak jeho mladší bratr Oldřich (ročník 1926) vyrůstali v kulturním prostředí, které se nutně muselo vepsat do jejich pohledu na člověka a svět.

Otec měl v Bohumíně realitní agenturu, proto Drahomír začal v Bohumíně navštěvovat obecnou školu. Otcovy plány nicméně nevyšly tak, jak si předsevzal, a po anabázi v Rožnově pod Radhoštěm se rodina musela po čase přestěhovat do Příbora, kde Drahomír Šajtar navštěvoval gymnázium; ale příborské gymnázium nedokončil, mezitím byla totiž v roce 1938 podepsána mnichovská dohoda, německé oblasti musely být postoupeny Říši, konkrétně Příbor se stal součástí Sudet a Drahomír i s bratrem Oldřichem začali na kolech dojíždět na nově vzniklé gymnázium ve Frenštátě.

V roce 1940 se rodina přestěhovala do Přívozu (nyní místní část Ostravy), na tamějším gymnáziu pak Drahomír Šajtar v roce 1942 odmaturoval; na přívozském gymnáziu ho celoživotně ovlivnil učitel Leopold Vrla, znalec románských literatur,

kritik a překladatel francouzské literatury; tam rovněž poznal Drahomír řadu spolužáků, s nimiž udržoval kontakt a pracovní vazby v zásadě po celý život.

Otec se během války zapojil do protifašistického odboje Obrany národa, v září 1941 byl za svou činnost Gestapem zatčen a později byl vězněn v koncentračním táboře Mauthausen, kde 13. 7. 1942 zemřel. Ztráta otce ho výrazně zasáhla, v zásadě se s ní určitým způsobem vyrovnával po celý život. Po maturitě Drahomír nastoupil úřednické místo a pomáhal živit rodinu.

Po skončení 2. světové války se přihlásil ke studiu románských a slovanských literatur, estetiky a filozofie na Univerzitě Karlově. Protože měl již zkušenosti z praxe, od maturity přece jen uplynuly tři roky, a protože se v Praze musel sám živit, hledal si vhodné pracovní místo. Našel zaměstnání v redakci nakladatelství Vyšehrad, v němž společně s literárním kritikem Bedřichem Fučíkem redigoval poezii; v pozici nakladatelského redaktora poznal množství mladých i zavedených spisovatelů, kritiků, vědců, ale i jiných osobností společenského života, stal se tam rovněž středem několika afér, jak už tomu v oblasti múzických umění často bývá. Na Filozofické fakultě se soustředil zejména na prof. Václava Černého, široce rozhleděnou osobnost české meziválečné kultury, který po válce na fakultě přednášel jednak o staročeské poezii v souvislostech s poezií trobadorů², ale hlavně o existencialismu a projekcích filozofického proudu v literatuře francouzské i české.³ Ještě po létech Šajtar na Černého přednášky vzpomínal a obdivoval se jeho schopnosti srovnávat jevy různých kultur, institucí a osobností, vyvozovat závěry a přesvědčivě je sdělovat posluchačům, mezi nimiž nebývali přítomni jen studenti univerzity, ale často rovněž veřejnost včetně zahraničních (francouzských) diplomatů. Šajtara existencialistická témata musela nutně zajímat, sám v té době s oblibou četl současné autory světové literatury i mladé autory literatury české, které válečné dění doslova svléklo „do naha“.⁴ Rozlety studijní i pracovní neměly však trvat dlouho: po relativně svobodném třiletí 1945 až 1948 přišly únorové události roku 1948, ty přinesly změny do českého vysokého školství, ale i do nakladatelských domů, s nimiž Šajtar spolupracoval redakčně nebo autorsky.

Po válce však nebyl propojen jen s institucemi pražskými, myslel rovněž na místa svého mládí. Společně s mladými umělci ze Slezska založili tzv. Slezskou literární skupinu. Ta měla vydávat rovněž poezii, překlady, odborné knihy. Pokud víme, vydala Slezská literární skupina jen tři publikace: *24 sonetů o štěstí a lásce: francouzský zpěvník* (překlady francouzské poezie z pera Jana Vladislava, Šajtarova spolužáka z pražské fakulty), Šajtarova *Zlomená gesta*, konečně Drahomír Šajtar pomýšlel rovněž na časopis, jenž by představil tvorbu Slezské literární skupiny – tak vzniklo první a vlastně i jediné číslo časopisu *Číslo*. Jím se vracel do rodného kraje,

² Později v knize *Staročeská milostná lyrika*, Praha 1948.

³ Později v knize *První sešit o existencialismu*, Praha 1948, vcelku *První a Druhý sešit o existencialismu*, ed. Jarmila Víšková, Praha 1992.

⁴ O poezii protektorátní napsal a vydal knihu *Zlomená gesta*, Ostrava 1946.

i když zcela jistě pomýšlel na kariéru a život v hlavním městě.

Časopis *Číslo*

Časopis *Číslo* s redakčním kruhem řídil a za redakci zodpovídal Drahomír Šajtar, revue vydávala Slezská literární skupina, adresa redakce byla pražská (Praha 2, Tř. Jana Opletala 38), ale administrace probíhala na adrese ostravské (Ostrava, Nádražní tř. 1). Časopis, jak možno číst z tiráže, byl koncipován jako dvouměsíčník, protože celkem mělo vyjít šest čísel za rok.

Co na první pohled překvapí v prvním čísle časopisu, je neexistující program. Zpravidla sjednocuje určitou skupinu mladých lidí nebo lidí se stejným zájmem. Navíc v případě *Čísla* časopis vydávala Slezská literární skupina, tedy množina lidí, kteří – předpokládejme – měli podobné životní zážitky, zkušenosti z protektorátu a války, blízké názory životní i umělecké. Přesto program vyjádřený předmluvou v časopise nenajdeme. Zčásti jej můžeme rekonstruovat podle zaměření příspěvků jednotlivých účastníků projektu. Rovněž dobový čtenář se o zaměření časopisu musel domýšlet z obsahu. Ten dává tušit, že časopis přinese příspěvky od literatury ruské přes francouzskou až k regionálním českým autorům; opomíjet nelze ani výtvarnou přílohu (přetisky z Marka Chagalla, Chaima Sutina nebo českého Stanislava Kolíbala), která – analogicky k části literární – přináší příspěvky autorů narozených v někdejších ruském impériu a nově spjatých s prostředím francouzským a autora českého. Pokud se podíváme na data narození většiny přispěvatelů, zjistíme záhy, že šlo o mladé, dá se říci redakčně nezkušené literáty, kterým právě mládí a dobová, obnovitelským duchem naladěná atmosféra nesporně dodávala značné sebevědomí.

Vlastní náplň časopisu může dnešního čtenáře poněkud překvapit. Proč překvapit a proč dnešního čtenáře? Člověk nemusí být zrovna analytikem ani politologem, a z médií kolem sebe v posledních letech přesto rozpoznává odpor ke všemu ruskému a sovětskému; zda jde o módu nebo skutečné směřování, zůstává na budoucích historících. Nicméně časopis *Číslo* je tvořen v jiné době, v době osvobození země od fašistů a řešení „kolektivní viny“, v době nových možností otevírajících se před mladými spisovateli a kritiky, v době příznačně určitou specifickou atmosférou. Nezbytnou součástí té atmosféry byli sovětští vojáci, zpravidla vítání otevřeně na ulicích květy šeříků: nevívali je jen běžní občané měst a vesniček, jak to zachytily filmové pásy nebo fotografie, ale rovněž významní čeští spisovatelé (Jaroslav Seifert, František Halas, František Hrubín, Vladimír Holan aj.). Proto čtenáře nepřekvapuje, že hned 7 příspěvků pochází z pera ruských nebo sovětských autorů.

Jistě tato rusko-sovětská orientace časopisu není náhodná a jistě ji nelze vysvětlit jen dobovým pozitivním patosem. Je to jeden ze skrytých proudů filozofie

českých dějin – orientace na Východ a promýšlení otázky existence malého českého národa uprostřed Evropy.

Jeden ze Šajtarových oblíbených profesorů z Univerzity Karlovy, Václav Černý, patřil k těm, kteří do diskuse o smyslu českých dějin výrazně zasáhli, zejména v poválečném období. Oborově byl Černý ukotven především ve světě románském: s francouzským prostředím byl spjat od studentských let, románské kultury tvořily součást jeho života občanského i profesního. Za druhé světové války byl Černý vězněn Gestapem za účast v ilegálním protifašistickém hnutí, měl možná pochyby o Západu, o jeho možnostech a schopnostech udržet mír a prosperitu ve světě. Jeho pochybnosti se mění v úvahy, co je pro malý národ uprostřed Evropy vhodnější, zda Západ nebo Východ. Na jedné straně je vykladačem středověkých počátků románské vzdělanosti a kultury a jejím obdivovatelem, stejně jako soudobých existenciálních proudů opět spjatých spíše se západní kulturou, na straně druhé je rovněž milovníkem „velké“ ruské klasické literatury, navíc po květnu 1945 duchovně posílněný vítězstvím sovětských vojsk nad Německem a už labilnější ve své víře v humanistický Západ. Hodně intelektuálů jeho doby, včetně básníků, si myslelo, že Západ „zradil“ české zájmy (básník František Halas výstižně píše ve Zpěvu úzkostí: *Zvoní zvony zrady zvon zrady zvon / či ruce ho rozhoupaly, / Francie sladká hrdý Albion / a my jsme je milovali*). U Černého se po skončení války projevuje jistá nevíra v možnost samostatného plnohodnotného života malého emancipovaného národa uprostřed Evropy, a naopak zaznívá u něho myšlenka o potřebě spojovat se s někým silnějším, větším, se štitem, za nějž je možno se v těžkých okamžicích i v časech míru schovat. Možná jde jen o jiný modus irénických snah, jaké jsou v českém prostředí zdomácnělé (husitský král Jiří z Poděbrad a jeho mírová charta, irénické snahy programátora míru, tolerance a vzdělanosti Jana Amose Komenského apod.).

Po válce dochází k rozmachu médií – novin a časopisů. Po období cenzury a válečných letech, kdy některé noviny nebo časopisy byly německými, resp. českými státními institucemi pod protektorátní správou zakázány, se po roce 1945 objevují zpět staré tituly, ale rodí se zároveň tituly nové. Ale tato situace a směřování k pluralismu v názorech i v mediální sféře trvá vlastně jen ve třech letech 1945 až 1948.

V atmosféře uvolnění a návratů k dobrým tradicím a „dobré praxi“ vznikalo první číslo *Číslo*. Pasternakovy verše Poezie a Balada z jeho Lyriky přeložil pro časopis básník Josef Hora, který se již předtím prokázal jako vynikající tlumočnický autor, zejména Puškina, jehož tzv. oněginské strofy v úpravě sám nakonec využil při tvorbě své poémy Jan houslista. Přitahoval rovněž Velemir Chlebnikov, kterého údajně Majakovskij nazval „králem ruského básnictví“, a jeho dvacet jazykových slojí (v *Čísle* byl připomenut ve studii K. A. Čcheidze). V překladu Bohumila Mathesiuse následuje překlad básně Sergeje Jesenina V kraji rodném. Ale tím zdaleka vichřice ruské tvorby v *Čísle* nekončí: francouzský uměnovědec Elie Faure

píše o umění minského rodáka malíře Sutina, Boris Pilňak je zde představen povídkou *Obraz*, Vjačeslav Ivanov v tlumočení rusisty Jaroslava Teichmana je představen *Zimními sonety*, V. Gorodinskij představuje Modesta Petroviče Musorgského, z deníku Alexandra Sergejeviče Puškina je vybrána pasáž o dramatu. Jistě nejde o náhodu. Teprve na tento ruský blok navazuje v podstatě současná literatura.

Nejde však o současnou českou literaturu celonárodní. Běží o tvorbu autorů spjatých zejména s českým Slezskem a severní Moravou. S některými jmény autorů z *Čísla* se budeme setkávat v literárněvědné tvorbě Drahomíra Šajtara po celou dobu jeho tvůrčí dráhy. Buď se k nim navracel ve speciálních studiích a edicích – nebo s nimi později blíže spolupracoval, když se po dobrodružném posluchačském životě, který mu nastal po roce 1948, musel přes Olomouc v podstatě vrátit zpátky do rodného Slezska, s nímž byl pak spjat až do smrti. Slezsko se mu stalo údělem, osudem i volbou najednou. Naučil se k němu najít vztah, pojmenovat pomocí termínů, oč ve slezském umění, kultuře a literatuře jde, co překonávat, kde hledat pozitivní hodnoty, zejména hodnoty umělecké – nejenom v artistní, ale i ve folklorní oblasti (zde nutno upozornit na Šajtarovu letitou spolupráci s folkloristou Antonínem Satkem z Opavy).⁵

To jsou také echa otázek, které zaznívají z jeho příspěvku nazvaného *Regionalismus*, který přineslo rovněž první číslo *Čísla*. Jde o jednu z prvních Šajtarových studií na regionalistické téma, které pak našlo několik variací v pozdějších jeho časopiseckých i knižních studiích. Studie je psána spíše esejisticky, konečně dobrý, vybroušený styl byl pro Šajtara příznačný, spojuje v ní zároveň aspekt historický s aktualizačním, čili blíží se umělecké literární kritice (objevují se v ní kupříkladu hodnocení *Chudé přadleny* spisovatelky Jarmily Glazarové). Podnětem k této studii, zdá se nám z odstupu let, byla kniha historika Leopolda Peřicha nazvaná prostě a výstižně *Slezsko*, která přišla, jistě ne poprvé a jistě nikoliv naposledy, s tezí o Bílých Chorvátech jako původních obyvatelích Slezska; Peřichův předpoklad, že slovanský kmen středního věku Bílých Chorvatů se naposledy usadil ve Slezsku, mluvil v zásadě o slovanském původu tamějšího obyvatelstva a o svébytnosti tohoto kraje z hlediska kulturních tradic, což Slezsku bývalo upíráno ve prospěch vlivů slezských sousedů, ba co více – tato teze podpírala vlastně samu snahu Slezské literární skupiny, neboť – vypůjčíme-li si slova Drahomíra Šajtara (s. 4) – „mladí členové vidí v něm převážně základnu ke své tvorbě. Jestliže tedy Slezsko má i po stránce národnostní jakousi autonomnost, nikoli ovšem politickou, jestliže tento kraj vsutku rostl ze svých vlastních kořenů a jestliže jeho přítomnost nebrala jen z živin a solí sousedů, nýbrž především ze šťáv vlastních a staletých, znamená to nejen tento fakt vůbec, nýbrž i důsledky, které z něho plynou.“

⁵ O Antonínu Satkem srov. PAVERA, Libor. *Kruhy kolem : II*. Praha: Verbum, Bielsko-Biala: ATH, 2019. IBSN 978-80-87800-62-1, 978-83-66249-15-8.

Jinde nevyslovený program mladých spisovatelů si tedy kladl úkol přímo maximalistický – dát přednost umění před regionalismem, „před provincionální literaturou a dědictvím, které přijali svým slezským zrozením, konkretizují básnický, než aby jen sympatizovali s jeho znaky.“ Bylo by žádoucí porovnat to, co píše Drahomír Šajtar o regionalismu v roce 1946, s jinými jeho statěmi o regionalismu z let pozdějších.

K tématu regionalismu se opravdu vracel po celý život. I když v žádné jeho knize nenajdeme speciální výklad termínu regionalismus, můžeme si termín vytvořit právě podle Šajtarova výběru autorů a podle toho, co na autorovi oceňoval a které vrstvy textu nebo života autora ho zajímaly. Nejprve se monograficky zabýval Petrem Bezručem, autorem, který napsal svoji jedinou a vrcholnou sbírku *Slezské písně* na přelomu 19. a 20. století. Bezruč byl autorem, jehož poetika souzněla s poetikou tzv. české moderny, v níž byly přítomny prvky symbolismu, impresionismu i secese. Ačkoliv Bezruč nepodepsal Manifest české moderny, dokument z října roku 1895, jeho básnická tvorba naplňovala snad všechny požadavky modernistického umění: individualismus, zájem o kolektiv a sociální otázky, vyhýbal se analyzování, a na místo něj podával obraz skladebný apod. Právě u Bezruče, jehož tvorba vycházela z autentického poznání slezské oblasti, najdeme příznačnou záměnu „my“ (kolektivu) za „já“ (básníkovo), zájem o bídu a nedobré společenské, politické i kulturní podmínky v českém Slezsku na konci 19. století (bída, germanizační i jiné etnické a národnostní tendence, zavírání českých škol apod.). Bezruč přitom přerostl svým uměním region, ve kterém tvořil, stal se básníkem národním, evropským, světovým (patří k jednomu z mála autorů, jejichž dílo bylo přeloženo téměř do všech světových jazyků, včetně esperanta). Šajtar Bezručovu poezii neváhal porovnat s evropskými impresionisty a symbolisty 19. století, autor se mu stal příkladem, jak konkrétní regionální situace může dát prostřednictvím básníka podnět celému národu a světu; regionalismus Šajtar nespojoval s něčím, nač se máme dívat jako na něco méněcenného, umělecky málo hodnotného, nedoceněného, ale naopak: regionalismus u Šajtara je pojetí, podle něhož i autor z regionu, nikoliv z centra, je schopen oslovit svět, změnit, ba přímo povýšit svoji periferii v centrum. Podobně jako u Bezruče postupoval Šajtar i v případě autorů, kteří na Bezruče ve Slezsku navázali ve 20. století (Vojtěch Martínek, Čechoslav Ostravický, Vilém Závada aj.). Nikdy v tvorbě z regionu neviděl něco nedokonalého, nezralého, nehodnotného, právě naopak: vyzýval, aby se hledaly hodnoty, aby se poměřovaly texty z regionu s tvorbou celonárodní, prosazoval komparaci s cílem oddělit zrno od plev, umění od neumění, braku a kýče. Tento projekt regionalismu uplatnil Šajtar také na literatuře ruské, resp. v případě tzv. jihozápadní ruské (oděské) školy v knize o Eduardu Bagrickém. Současné pojetí regionalismu v době internetu dává Šajtarovu projektu za pravdu: dnes není potřeba centra, neboť centrum se stává z určitého místa ve chvíli, kdy toto místo může komunikovat se světem a *vice versa*; termíny centrum a periferie tak ztrácejí

na významu.

Vedle spisovatelů-mužů, mezi nimiž se objevil ve veršované tvorbě Erich Sojka, známý především jako překladatel z polštiny, Břetislav Kunc, Ladislav Tráva, Karel Koláska, Augustin Skýpala nebo Leopold Kaňok, si v *Čísle* naší pozornosti zaslouží především dvě autorky: Věra Stolaříková a Věra Bajnarová. Proč především a proč upoutávají naši pozornost? Odpověď je nasnadě, když uvážíme, že české Slezsko a severovýchodní Morava nevydaly před nimi a dlouho ani po nich žádné tak výrazné spisovatelky s vyhraněnou poetikou. Bohužel ani jedné ze jmenovaných spisovatelek nebylo dopřáno svůj talent dále rozvíjet tak, jak tomu napovídaly jejich slibné počáteční trajektorie. Zatímco Věra Bajnarová navazovala na poetiku J. Seiferta a pod vlivem básní J. Ortenu přešla až k pólu existenciálnímu, Věra Stolaříková bývala považována za největší talent v době válečného konfliktu, bohužel jako tříadvacetiletá podlehla zákeřné chorobě. Na tyto autorky v zásadě až mnohem později navázala Dagmar Telingerová.

Časopis *Číslo* přinášel tedy nejen vlastní tvorbu *Slezské literární skupiny*, včetně textů autorky již zemřelé a příspěvků výtvarníků, ale i texty překladové. Už v počátcích měl ambice stát se čímsi více než jen lokálním či regionálním periodikem, kladl si za cíl přerůst sebe sama, dobírat se mety nejvyšší z triády druhdy vyslovené kritikem Šaldou a latentně opakované Šajtarem (spisovatel – umělec – básník). Experiment se však nezdařil: pokus vposled zůstal neúspěšným pokusem a celý projekt časopisu jen torzem. I přesto se Drahomír Šajtar účastnil projektů dalších (*Radostná země*, *Červený květ*, naposledy *Alternativa*), které měly ten úvodní neúspěšný překonat a vyplnit prázdné místo na mapě slezského časopisectví 20. století.

Slezský sborník, Radostná země, Listy Památníku Petra Bezruče

Politická a společenská situace v roce 1948 změnila život většině občanů. Šajtar, v té době redaktor, spolupracovník různých literárních redakcí a časopisů, ale i posluchač Univerzity Karlovy, je nucen odejít z centra na okraj. Z Prahy odchází do Olomouce: poznal se mezitím s Oldřichem Králíkem, tehdy čerstvým docentem Univerzity Palackého, který mu předjednal možnost ucházet se o přestup na olomouckou univerzitu. Tam opravdu Šajtar přestoupil, vykonal státní zkoušky a předložil k obhajobě závěrečnou práci věnovanou Bezručovi a pojetí básníka u kritika F. X. Šaldy (*Bezruč u Šaldy*, vyšlo rovněž knižně). Uchází se rovněž o pracovní místo ve Slezském studijním ústavu (později Slezský ústav ČSAV), který se formoval v poválečném období (zejména od ledna 1946) a oficiální statut získal v roce 1948.⁶ Se Slezským (studijním) ústavem Drahomír Šajtar je v úzkém kontaktu od počátku

⁶ Srov. KNAPÍK, Jiří. *Slezský studijní ústav v Opavě 1945-1958*. Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy, 2004. ISBN 80-86103-80-3.

myšlenky jej založit, v roce 1949, po absolutoriu na Univerzitě Palackého v oboru slovanských literatur, v něm získává na několik dalších let trvalé zaměstnání, v ústavní instituci také rozvíjí badatelskou a jinou činnost a přispívá hlavně do časopisu *Slezský sborník*.⁷ Nešlo o časopis zcela nový. Navazoval, stejně jako celá nově ustavená instituce, na české tradice ve výzkumech Slezska, zejména na někdejší Věstník Matice opavské. Podobné instituce jako Slezský studijní ústav měli již daleko dříve v polských a německých městech. Bylo tedy zejména od konce třicátých let ze spolkových, ale i z oficiálních míst možno slyšet hlasy s cílem vybudovat komplexní výzkumné, muzejní, archivní i výstavní pracoviště s cílem poznat mnohonárodnostní slezský region ve všech jeho vrstvách.

Do časopisu *Slezský sborník* přispíval Šajtar svými recenzemi, články o oborových setkáních a konferencích, ale i vědeckými pracemi, z nichž některé se znovu více či méně přepracované objevily soustředěné do větších celků, např. *Prameny Slezských písní* (1954).

Protože v ústavní činnosti se Šajtar nezabýval jen činností literární, ale i folkloristickou a soustavně sledoval úkoly a cíle folkloristického bádání ve Slezsku, usiloval rovněž o vytvoření platformy, v níž by bylo možno tisknout výsledky badatelské terénní práce folkloristů a etnografů a informovat širokou veřejnost (v dané době se vědečtí pracovníci měli podílet rovněž na osvětové činnosti a získané vědecké poznatky měli popularizovat). Té se neúčastnili jen vědečtí spolupracovníci, ale i tzv. lidoví badatelé. V časopise měly být otiskovány rovněž sběry folkloru a jiné etnografické výsledky výzkumu. Časopis dostal název *Radostná země*, šlo o čtvrtletník, který Slezský studijní ústav vydával od roku 1951.

Sám Šajtar se již od své závěrečné práce soustředil na studium tvorby Petra Bezruče. Protože během studia básnickovy autorské poetiky i jeho biografie poznal rozsáhlou literaturu, bezručovské artefakty a ikonosféru, která s básníkem Bezručem souvisela od jeho vystoupení na počátku 20. století, vytanula mu na mysl myšlenka vybudovat instituci, která by nejen soustřeďovala vše bezručovské, ale zároveň se starala o básníkův odkaz (básníková knihovna, jeho předměty, korespondence, autorská práva aj.) a působila rovněž osvětově. Mělo jít o pracoviště muzejní i badatelské, otevřené nejširší veřejnosti. Na svém cíli pracoval dlouho, po drobných krůčcích v rámci Slezského studijního ústavu, např. zřízením samostatného bezručovského oddělení. Oddělení se stalo později i vydavatelem *Listů Památníku Petra Bezruče*. Samotný Památník Petra Bezruče vznikl později (otevřen byl 5. května 1956), jeho existence trvá podnes, i když v rámci jiné zastřešující instituce.

Nevěnoval se však pouze časopisům odborným. Usiloval rovněž o popularizaci poznatků, proto spolupracoval s deníky i jinými dobovými časopisy. V oblasti tzv.

⁷ Srov. *Bibliografie 1943-1998. Drahomír Šajtar*. Ostrava, Ústav pro regionální studia Ostravské univerzity, 1997. ISBN 80-7042-507-5.

širšího Ostravska takové kulturní, umělecké, literární časopisy výrazně scházely. Změna přišla po politickém a společenském oteplení po smrti J. V. Stalina a K. Gottwalda; doba tání pak našla jeden ze svých kulminačních bodů ve vystoupeních některých spisovatelů na spisovatelském sjezdu v roce 1956 (vystoupení Jaroslava Seiferta nebo Františka Hrubína) a ve vzniku časopisů, které z dnešního pohledu signalizují změnu kulturněpolitické situace a orientace v Československu v polovině padesátých let 20. století. Patří sem uvést vznik brněnského časopisu *Host* (1954 až jaro 1970, pražského časopisu *Květen* (1955 až 1959) a ostravského časopisu *Červený květ* (1956 až září 1969). V ostravském kulturněpolitickém časopise se Šajtar zúčastnil diskusí o tzv. regionalismu, v prvním roce existence časopisu řídil rubriku poezie.

Pokud procházíme obsahy uvedených tří časopisů, Šajtarovo jméno nacházíme jak v brněnském *Hostu*, tak v ostravském *Červeném květu*. Stále více se však Šajtar od druhé půlky padesátých let soustřeďuje na problematiku budování Památníku Petra Bezruče. Stává se jeho prvním ředitelem, z této doby pochází tvář a podoba instituce a v podstatě rovněž řada artefaktů z instalace uvnitř; jde v zásadě o první muzejní a badatelské pracoviště v České republice (tehdejší Československu), které je věnováno jednomu literárnímu tvůrci, nyní slouží zároveň jako archivní pracoviště pro pozůstalosti spisovatelů spjatých s českým Slezskem.

V letech šedesátých se Drahomír Šajtar chopil nabídky vyučovat literaturu na pedagogickém institutu v Gottwaldově (nyní město Zlín). Později má již problémy politické s vládnoucím režimem, v letech sedmdesátých je převeden do pozic úřednických a dělnických. Nakonec odchází předčasně do invalidního důchodu. Píše spíše do šuplíku nebo nevelké informativní stati.

Časopis *Alternativa*

Po listopadových událostech roku 1989 dochází k dalšímu restartu celého spektra české a slovenské společnosti. Opět je snaha obnovit některé časopisy a tiskoviny, vrátit se k projektům, které z politických důvodů nesměly být v minulých desetiletích realizovány. Šajtar pomýšlí ve svobodné atmosféře vytvořit časopis, který bude přinášet kritické stati, překlady, recenze, kritiky i glosy z oblasti Slezska, ale přitom aktivně zapojovat a tisknout autory české, slovenské i z jiných zemí. Záměr se mu daří realizovat za pomoci opavského nakladatelství a tiskárny Optys a za výrazné finanční podpory kanadského historika Bořivoje (Borise) Čelovského (1923-2008), původně českého občana, spolužáka Drahomíra Šajtara z gymnázia v Ostravě-Přívoze. V zahraničí, kam emigroval v roce 1948, nejprve Čelovský dostudoval historii (v Heidelbergu obhájil doktorskou práci o Mnichovu 1938 s originálním pohledem na dobový mezinárodní kontext) a později získal dobře placenou práci v kanadské státní správě, spolupracoval s politiky, podílel se

na tvorbě zákonů, např. imigračního zákona v Kanadě, po listopadové revoluci 1989 se rozhodl žít a pracovat zčásti na evropském kontinentě, vydávat historické práce, studovat v archivech a sledovat budování nového státu a demokratického zřízení v Československu po roce 1989.

Když Drahomír Šajtar vytvářel v roce 1994 redakční kruh časopisu *Alternativa*,⁸ přizval do něj osobnosti, s nimiž ho pojily přátelské vztahy nebo s nimiž souzněl myšlenkově a ideově, ale rovněž osobnosti, které vyznávaly jiný světonázor a odlišovaly se od jeho pojetí člověka, světa, umění apod. Není pochyb, že tak činil záměrně, aby si vytvářel prostředí, které bude dynamické, živé, vždy připravené o předložených příspěvcích zasvěceně diskutovat a rozebírat je z mnoha stran. Rovněž autorská základna, kterou vědomě utvářel, se neomezovala jen na autory oblastní, z Ostravska a Slezska; je patrné, že zamýšlel časopis obohacovat o tvorbu celonárodní, o příspěvky zahraniční, např. z pera emigračních spisovatelů (např. Th. Halama). Věděl, že nelze obstát jen s texty a/nebo překlady staršími, ale je potřeba dát šanci rovněž mladší generaci, proto jak v redakční radě, tak mezi autory se začali objevovat básníci, prozaikové, kritikové, překladatelé i jinak tvůrčí osobnosti mladší i nejmladší generace. Ze svých přátel a/nebo kolegů přizval ke spolupráci F. Všetického, B. Pavloka, J. Zogatu, M. Stoniše, O. Šuleře, J. Drozda a jiné.

Co je potřeba zvýraznit ve vztahu ke Slezsku, to je především Šajtarův celoživotní zájem o tvorbu ostravských umělců (básníci, prozaikové, kritikové, hudebníci, muzikologové, malíři, sochaři apod.) a o tvorbu na tzv. zaozří, tj. o tvorbu vznikající na českém území v polském jazyce (v *Alternativě* ji představovali např. W. Przewczek, J. Pyszko, W. A. Berger, K. Jaworski, H. Jasiczek, R. Putzlacherová aj.). Neodmyslitelnou náplní časopisu byla potom překladová literatura, opět zaměřená zejména na dvě až tři hlavní oblasti, jimiž se Šajtar celý život obíral: byla to oblast literatury románské (zejména francouzské), ruské a polské. Rovněž některým autorským poetikám a/nebo uceleným osobnostem byla věnována výrazná pozornost, např. O. Březinovi, J. Durychovi, F. X. Šaldovi nebo V. Černému. Nesporným kladem časopisu byla výtvarná podoba časopisu, kterou Šajtar svěřil Svatoslavu Böhmovi. Časopis vycházel nejprve v podobě novinové, později v podobě časopisecké (tradiční časopisecký formát A5).

Časopis nebyl podporován (až na výjimky) ministerskými pobídkami, vůbec pak už dotačními programy místní samosprávy na úrovni měst a obcí ani krajským zřízením. Zanikl bez náhrady a na zhodnocení svého místa teprve čeká. Je vyvrcholením Šajtarovy snahy přinést regionu uměnovědný časopis, který bude svou kvalitní uměleckou i vědeckou náplní slezský region přerůstat a přinášet hodnoty univerzálně platné a ceněné.

⁸ Od roku 1994 vycházel časopis v novinovém formátu pod titulem *Alternativa*, o rok později *Alternativa nova* a konečně od roku 1999 *Alternativa plus*.

Bibliografia

Bibliografie 1943-1998. Drahomír Šajtar. Ostrava, Ústav pro regionální studia Ostravské univerzity, 1997.

Černý V., *První sešit o existencialismu*, Praha 1948.

Černý V., *Staročeská milostná lyrika*, Praha 1948.

Černý V., *Zlomená gesta*, Ostrava 1946.

Knapík J., *Slezský studijní ústav v Opavě 1945-1958*, Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy, 2004.

Pavera L., *Kruhy kolem : II.* Praha: Verbum, Bielsko-Biala: ATH, 2019.

První a Druhý sešit o existencialismu, ed. Jarmila Víšková, Praha 1992.

Drahomír Šajtar as a founder and collaborator of journals in the Czech Silesia

Summary

The author deals with the personality of Drahomír Šajtar, especially his relationship with journals. He mainly recalls the journal *Číslo* (Number), which Šajtar founded after World War II. The journal was to publish the works of young writers from the Czech Silesia, translated literature and arts. Unfortunately, only one issue of the journal *Číslo* was published. Later, Šajtar collaborated with other journals in the Silesian region (*Slezský sborník*, *Radostná země*, *Červený květ*, and others). In the 1990s, he founded the journal *Alternativa*, which had to terminate its activities prematurely due to lack of funds.

Keywords: Drahomír Šajtar, magazines, founder, critique of literature, history of literature in (Czech) Silesia